

nati sunt naturæ operum indagatores, admirabiles auro inesse facultates, quibus homines non modo incolumes tueri possit, sed & longæuos reddere. Quapropter mirum non est, si ipsum tanti faciat mundus, & ante cætera extolant homines. Auri itaque materiam nil aliud esse scribunt, quàm substantiæ elementariæ sibi inuicem proportionem respondentem. Hæc autem simul commistæ, cum pari sint uirtute conformate, aliud sanè gignere nequeunt, quàm amicabilem quandam, & optimam mitionem, quæ fermentatione, & coctione perficitur. quo fit, ut inde tam indissolubili nexu uniantur, ut permanentes, & ferè indissolubiles fiant, adeò quòd, siue id eueniat cælestium corporum influxu, aut temporis uis, aut sagacissimæ naturæ opere, aut his omnibus unà concurrentibus, conuertuntur eadem substantiæ in hoc metallicum corpus, quod uocant aurum. Hoc enim (ut diximus) ob sui tum urgentem temperiem, tum unitatem, tum optimam mitionem, adeò densum euadit, quòd non modò quandam communem consequitur permanentionem, sed incorruptibilem ferè temperiem, & causam quandam, ob quam superflui nihil continere possit. Hinc igitur est, quòd quanquam longioribus seculis aurum in terra, uel in aqua sepulchrum permaneat, nunquam rubiginem contrahit: sicuti in igne diutius permanens, non modò aliqua ex parte non comburitur; sed & depuratus, & splendidus efficitur. Ad hæc ob optimam sui unitatem, nullo phlegmate, nulloq; pingui redundat: ita ut perpetuò fulgeat, splendidissimiq; perduret. Quinetiam tractantium manus nullo colore tingit, nempe croceo, aut nigro, quemadmodum cætera faciunt metalla. neq; etiam aliquo odore, aut sapore gustantium, aut olfacientium tum nares, tum palatum inficit. Aurum intus in corpus sumptum, siue ex industria, siue inscijs deuorantibus, nullam penitus infert noxam, ut complura faciunt metalla: sed mirum in modum cor, & uitalem facultatem roborat. quod solis influxui acceptum pleriq; sapientes retulerunt. Quamobrem iure quidem dici potest, aurum omnium metallorum præstantissimum esse, ductile, colore lucido, illiq; persimili, quo cuncta à sole illustrantur. Insuper propria quadam attractrice uis pollet, qua respicientium animos allicit, & disponit, ut ab ipsis illico desideretur. unde quidam existimauerunt auro proprias quàm plurimas inesse dotes. In Italia proprie hinceri auri fodinæ (quod sciam) nullibi extant. Atqui in Germania, Pannonia, ac Transyluania eæ pluribus in locis habentur. Auri uenam ijs omnibus locis crediderim gigni, ubi cælum id cause elementaris in fluxu, ac disponat, de quibus antea differuimus. Huius uenarum lapidibus impacta uisitur in asperriorum montium uisceribus. Verim ea omnium præstantissima auri uena censetur, cui cæruleus lapis fuerit admixtus: tantò enim melior hæc, quanto ponderosior, & colore uigentior: adeò ut illa cæteras præcellat, quæ pluribus auri guttis scintillet, uel in qua plures auri lineæ intercurstantes conspiciantur. Est etiam auri ferax diuersorum fluminum arena. Siquidem proculdubio constat in Hispania Tagum, in Thracia Ebrum, in India Gangem & Pactolum, in Pannonia Istrum, in Germania Rhenum, in Italia Padum & Ticinũ, aureas ducere arenas, à quibus arte quadam aurum omnium probatissimum elicitur. ueruntamen non omnibus eorum litoribus aureæ eadem sunt arena. Auri uires prodidit Auicenna secundo sui operis uolumine, sic inquit. Aurum in omnibus suis partibus æquale est. Inferitur medicamentis, quæ atrabiliarijs competunt morbis. Ad hæc ubi actuali cauterio sit opus, ignitum aurum cæteris præstat metallis, quòd ulcus inde exortum citius consanescat. In ore contentum, anhelitus graucolentiam tollit. Auri scobs porphyrite lapide leuigata in ea medicamenta additur, quæ ad alopecias, & lichenas parantur, tam intus in corpus sumptum, quàm extrà medicamentis exceptum. Hæc item eodem modo diutius leuigata, adeò ut tactum ferè effugiat, oculis immittitur ad roborandam eorum aciem. Bibitur autem & ad cordis affectus, & animi mcerores. Argentum uiuum quod Latinis, ὑδραργυρος Græcis nominatur: Mauritanis, Zaibar, seu Zaibach: Italis, Argento uiuo: Germanis, Quecksilber: Hispanis, Azogue. Aurum uerò Latinis, χρυσός Græcè dicitur: Germanicè, Guld: Italicè & Hispanicè, Oro.

Auri uires ex Auicenna.

Nomina.

40 Μ'ΑΤΟΣ ΣΙΝΟΠΙΚΗ. RUBRICA SINOPICA. CAP. LXXI.

RUBRICA SINOPIS maximè probatur grauis, densa, ad iecinoris imaginem uergens, calcolorum expers, concolor, cum diluitur, impendiò fusilis. Effoditur in Cappadocia, speluncis quibusdam, expurgataque defertur in Sinopem urbem, in qua uenditur: unde cognomentum accepit.

Vim habet exicatoriam, quasi inducendo obstruentem, & adstrictoriam. quapropter vulnerarijs emplastris, & pastillis exiccantibus, & adstrictorijs commiseri solet. Aluum sistit, in ouo sumpta, aut clystere infusa. datur iecinoris uitio laborantibus.

HODIE profectò neminem inuenio, qui doceat, & explicet, quæ nobis legitima sit Rubrica Sinopica. Sed quantum ego conijcere potui (etsi id pro certo asserere non ausim) nullum è fossilium genere occurrit, quod magis Sinopicam rubricam nobis representet, quàm uulgarissimus bolus Armenus uocatus, is nimirum, qui in quadratas defertur massas, quiq; maximè uulnerarijs medicis expetitur ad sanguinis profluuium cohibendum, & fracta ossa firmaminanda. Hæc rubrica (ut Georgius Agricola maximus fossilium indagator inquit) etsi iandudum ex Sinope Cappadociae urbe, unde nomen inuenit, tantum importabatur; constat tamen alibi etiam reperiri, non modò in proprijs uenis; sed in aurarijs, argentarijs, ærarijs, ferrarijsq; metallis. Hanc omnino mihi opinionem illud auxit, quòd certò sciam plurimum pseudoboli Armenij ex ferrarijs Iluæ Tyrreni insulæ fodinis ad nos quotidie conuehi: quòd deinde colore sit iecinoris, pondere grauis, substantia densus: quòd etiam in aquam coniectus facillè dissiliat: quòd deniq; sua uis exiccet, adstringat, & eogat. Hæc enim gleba, cum uerus bolus Armenius non sit, nil aliud (meo iudicio) esse poterit, quàm rubrica Sinopica, quanquam à Sinope non deferatur. Species Sinopidis (ut Plinius est auctor libro xxxv. cap. vi.) tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Quæ sanè differentie uisuntur pariter in uulgari Armenico bolo. Porro Manardus Ferrariensis libro tertio epistola quarta, Sinopica rubricæ meminit, quæ albo

Rubricæ Sinopicae consideratio.

Manardi lapsus.

L1 2 sit

Nomina. *fit colore. Sed in hoc uirum alioqui celebrem mirari subit, quod non animaduertit non posse albam quamuis terræ glebam Rubricam appellari. Rubrica, quæ Græcis μίλτος σινωπικῆ, Latinis pariter ac Italis Rubrica Sinopica uocatur: Arabibus, Mogar, siue Magra: Hispanis, Almagra.*

Μίλτος τεκτονικῆ. R. V. B. R. I. C. A. F. A. B. R. I. L. I. S.

CAP. LXXII.

R. V. B. R. I. C. A. fabrilis ad omnia Sinopide inferior est. Optima Aegyptia, & Carthaginensis, lapidum expers, friabilis. Gignitur etiam in Iberia, quæ ad occidentem spectat, ochra exusta, & degenerante in rubricam.

Rubricæ fabrilis confid.

R. V. B. R. I. C. A. M. hanc ideo fabrillem appellauere ueteres, quod ea plerunq; uterentur materiarum fabri ad lineas protrahendas infectis in ea funiculis. Nasci fabrillem rubricam in Lemno memoriae prodidit Galenus, cum libro nono simplicium medicamentorum, tum etiam primo de antidotis, sed à Lemnia sphragide plurimum differre. Verum an communis usus rubrica, quæ uulgò Italis proprie dicitur Terra rossa, ea sit fabrilis rubrica, de qua hic meminit Dioscorides, cur pro certo affirmem non habeo. Quæ Græcè μίλτος τεκτονικῆ, Rubrica fabrilis Latine dicitur: Arabibus, qui nullam faciunt differentiam inter hanc & Sinopicam, Mogar & Magra: Italis, Rubrica fabrilis: Germanis, Roetelstein.

Nomina.

Λημνία γῆ. L. E. M. N. I. A. T. E. R. R. A.

CAP. LXXIII.

L. E. M. N. I. A. terra cuniculoso in specu nata, è Lemno insula, palustri loco defertur, inibi electa & caprino sanguini permista. quam incolæ cogunt in pastillos, & imagine capræ signant: unde & sphragida ægos, hoc est, sigillum capræ appellauere. Vim antidoti habet contra perniciofa uenena singularem: pota cum uino, & præsumpta cuoim uenena cogit. Contra icetus morsusque animalium, quæ exitiale virus eiaculantur, prodest. Antidotis familiaris. Sunt qui hanc ad sacrificia utantur. est & dyfenteria utilis.

Lemniæ terræ histor. ex Galeno.

L. E. M. N. I. A. E. terræ amplam in Italiam notitiam suo tempore attulit Galenus medicamentorum omnium diligentissimus inquisitor. quippe qui, ut hac sincerissima tandem potiretur, atq; ut omnem impostorum fraudem detegeret, qui eam adulteratam uendebant, bis in Lemnum insulam nauigauit, ut eius uerba testantur libro IX. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. At aliæ sunt terræ differentie ex diuersi generis corporum nature commistione, qua ratione lapidose, & arenose habentur: atque admistam talium substantiam segregant largæ aquæ effusione ac maceratione, dum totum humidum efficiatur. Cum enim id effectum est, id quod defertur, atque inest lapidosum, atque arenosum, id omne subsidit, & terra exacta supernatat. Tale quiddam & in Lemnia terra uisitur, quam cognominant quidam milton Lemniam, id est, rubricam Lemniam, & alij quidam sphragida Lemniam, hoc est, sigillum Lemnium, ob impressum uidelicet illi sigillum Dianæ sacrum. Siquidem hanc terram sacerdos cum patrio quodam honore sumens, haud maculatis animalibus, sed tritico, atq; hordeo piamenti gratia loco redduis, in urbem comportat: quam deinde aqua maceratam, atque in lutum humidum redactam, ubi ualenter conturbauit, paulumq; inde quiescere siuit, primum aquam, quæ supernatat aufert, & mox quod sub ea est lutum tollit, ac reliquum duntaxat, quod ad inum subsedit, lapidosum scilicet, & arenosum relinquit, ut inutile, ac superuacaneum. Porro lutum illud pingue usq; eò desiccet, dum mollis ceræ consistentiam accipiat: huiusq; exiguis acceptis particulis, sacrum Dianæ signum imprimit. Ac postea rursus in umbra siccandum reponit, donec omnem planè humiditatem amittat, fiatq; illud medicis omnibus cognitum medicamen Lemnia sphragis, siue sigillum. Sic enim quidam illam cognominant, ut dixi, ob impressam illi sphragida, hoc est, sigillum: ceu etiam nonnulli ob colorem Lemniam milton siue rubricam appellant: eundem enim, quem rubrica, colorem habet. Verum ab ea differt, quod contactu non contaminet atque illa: & secundum collem in Lemno, qui totus colore fuluo est, & in quo neque arbor, neque saxum, neq; planta nascitur, tantum huiusmodi terra uisitur. Porro tres eius signantur differentie: una quam posuimus terræ sacræ, quam alij nemini præter unam sacerdotem contingere fas est: altera uerò eius, quæ re uera milton est, siue rubrica, utuntur autem ea potissimum fabri: demum tertiâ eius, quæ extergit, qua utuntur, qui lintea, & uestes lauant, quibus utique collibitum est. Ceterum etiam & apud Dioscoridem, & alios quosdam scriptum legissem, Lemniæ terræ hircinum misceri sanguinem, atque ex luto, quod ea mistione conficiebatur, sacerdotem quas uocant Lemniæ sphragidas tum conformare, tum consignare, cupiebam profectò & ipse mistionis modum inspicere, atque symmetriam. Itaq; quem admodum in Cyprium nauigaueram uidentorum, quæ in ea sunt, metallorum gratia, & in cauam Syriam Palestinæ partem profectus fueram, bituminis & aliorum quorundam inspicendorum causa; ita nec in Lemnum enauigare piguit, ut quantum sanguinis terræ admisceretur, conspicerem. Nam cum iterum ex Asia Romam pedestri peterem itinere, per Thraciam, & Macedoniam, prius à Troade Alexandria in Lemnum ad nauigauit, nactus illic nauem, quæ ad Theffalonicam cursum destinabat. Conueniebam autem cum nauclero, ut in cursu Lemno appelleret. Et sanè ille præstitit, sed non ad eam ciuitatem, ad quam oportebat. Antea enim nesciueram duas esse in insula ciuitates, sed credebam, ut Samus, Chius, Cos, Andrus, Tenus, & omnes adeò, quæ in Aegeo sunt mari, unam duntaxat ciuitatem habent, toti insulæ cognominè; ita & Lemnum unam nominis sui habere ciuitatem. Porro ut ex nauis descenderam, intellexi ciuitati nomen esse Myrinæ, nec in regione ciuitatis illius aut Philoctetis templi esse, aut sacrum Neptuni

ptuni collem, sed in altera, quæ uocatur Hephestias, nec ciuitatem eam Myrina esse propinquam. Cùmq; me nauiculus expectare non posset, distuli, ut cùm Roma in Asiam redirem, tunc Hephestiada uisarem: id quod feci, prout speraueram, & proposueram. Nam ubi ex Italia in Macedoniam traiecissem, eamq; penè totam pedestri itinere pertransissem, peruenissemq; Philippo, quæ ciuitas est finitima Thraciæ, inde ad mare descendi, quod proximum abest rat centum uiginti stadijs: primumq; Thason transmisi, distantem plus minus ducentis stadijs, atque illinc in Lemnum septingentis, ac rursus ferme septingentis in Alexandream Troada traieci. Ac proinde sanè ex industria tum de nauigatione, tum de stadijs adscripsi, ut si quem eadem, quæ me caperet Hephestiada uisendi cupiditas, cognito eius situ, sic nauigationem institueret. In tota nanque insula Lemno orientem spectat Hephestias, occidentem uerò Myrina. Et quod à poeta dictum de Vulcano est, qui Græcè dicitur Hephestus, Decidit in Lemnum, propter collis naturam occasionem sumpsisse fabulæ crediderim. Apparet enim combusto simillimus, tum colore ipso, tum etiam quia nihil in eo nascitur. In hunc itaq; collem sacerdos, quo tempore ego ad insulam accesseram, egressa, certo quodam tritici, hordei; numero in terram coniecto, alijsq; quibusdam pro religione patria perpetratis, plaustrum totum terra impleuit. Atq; ubi in urbem conuenisset, quo dixi modo, illas fama hominum adeo celebratas Lemnias spha-gidas præparabat. Visum ergo mihi erat percontari, nunquid unquam antea hircinum, aut caprinum sanguinem huic terræ misceri solitum, memoria proditum accepisset. Quo audito, omnes in risum soluti sunt, nec ij sanè quiuus ex uulgò, sed uiri oppido quàm eruditi, cùm in alijs, tum præcipuè in uniuersa patriæ historia. Quin & à quodam librum accepi, quondam ab incolarum quopiam descriptum, qui omnem Lemniæ terræ usum edocebat. Quamobrem nec me quoq; piguit huius medicamenti periculum facere, acceptis spha-gidum uiginti millibus. Sed & his, à quo

20 turam occasionem sumpsisse fabulæ crediderim. Apparet enim combusto simillimus, tum colore ipso, tum etiam quia nihil in eo nascitur. In hunc itaq; collem sacerdos, quo tempore ego ad insulam accesseram, egressa, certo quodam tritici, hordei; numero in terram coniecto, alijsq; quibusdam pro religione patria perpetratis, plaustrum totum terra impleuit. Atq; ubi in urbem conuenisset, quo dixi modo, illas fama hominum adeo celebratas Lemnias spha-gidas præparabat. Visum ergo mihi erat percontari, nunquid unquam antea hircinum, aut caprinum sanguinem huic terræ misceri solitum, memoria proditum accepisset. Quo audito, omnes in risum soluti sunt, nec ij sanè quiuus ex uulgò, sed uiri oppido quàm eruditi, cùm in alijs, tum præcipuè in uniuersa patriæ historia. Quin & à quodam librum accepi, quondam ab incolarum quopiam descriptum, qui omnem Lemniæ terræ usum edocebat. Quamobrem nec me quoq; piguit huius medicamenti periculum facere, acceptis spha-gidum uiginti millibus. Sed & his, à quo

30 tum cicatrici inducendæ contumacia: ad hæc ad morsus uiperæ, atque adeo omnes ferarum morsus, necnon aduersus medicamenta lethalia, non autè modò exhibere, sed & post spha-gide uti consueuerat. Addebat porrò sese periculum fecisse medicamenti, quod quia fructum iuniperi accipit, διὰ τὸν ἰγνυδίου δένδρον nuncupatur, cui utique imdebatur & terra Lemnia: uomitunq; ciere aiebat, si quis cùm ciuannum in uentre lethale uenenum hæreret, alexiterium siue amuletum ebisset. Et sanè nos quoque huius fecimus periculum in lepore marino, & cantharidibus, cùm sese tale quippiam accepisse homines suspicarentur: uerùm hausto, quod Lemniam spha-gida habebat medicamento, protinus omne enomuerunt, nec postea ullum illis accidit symptoma eorum, quæ ad leporem, & cantharides comitari consueuerunt: tametsi conuicta esset perniciosorum medicaminum exhibitio. Cæterum an ad alia moruifera medicamenta, hæc inquam, quæ uocant deleteria, eandem uim habeat medicamentum, quod ex fructu iuniperi, & terra Lemnia conficitur, mihi utiq; ignotum est. At ille ab Hephestiade profectò assererat, adeo ut & rabientis canis morsum eam sanare diceret in uino diluto epotam: at ulceri ex aceto impense acri impositam. Sed & aliarum ferarum ictus, ex aceto sanare referebat, extrinsecus folijs herbarum insuper impositis, quæ putredini resistere didicimus. In primis uerò prædicabat scordium, deinde centaurium exile, inde marrubium. Porrò si quando nos sanè ad ulcera cacœibæ, & putrida terram Lemniam adhibuimus, magnificè profuit. Vsus autem est, pro prauitatis ulceris magnitudine. Quippe id, quod grauior olet, impendiq; laxum, molleq; est, ac fordidum, sustinet ut uel per acerrimum acetum Lemnia terra in lutosam soluatur consistentiam, aliorum more pastillorum, quorum alius alio utitur: dico autem Polyidæ, & Prasionis, & Andronis, & qui nunc dictus est, quem Betinum uocant. Siquidem hi omnes ualenter desiccantes prosunt ulceribus contumacibus, soluti interim quidem in uino dulci, interim sapa, interim cœnomelite, nonnunquam etiam alborum uinorum quopiam, aut fiduorum, aut flauorum, prout nimirum usus postulat. Nam de talibus alibi desinetur. Similiter uerò quandoq; soluuntur aut ex aceto, aut uino, aut aqua, aut oxymelite, aut oxycrato, aut melierato. Porrò Lemnia terra ex aliquo comprehensorum soluta, medicamentum fit idoneum tum recentibus glutinandis uulneribus, tum medendis inueteratis, ægrè ad cicatricem uenientibus, & contumacibus. Hactenus de Lemnia terra Galenus. Ex cuius quidem uerbis facile conijci potest, Lemniam terram, quam ad nos hoc tempore conuehunt mercatores Turcicis characteribus obfignatam, illegitimam esse, & minime synceram. Quandoquidem constat Galeni testimonio, Lemniam spha-gidem impensè rufescere, non autem subrufescere, qualis hæc uisitur, quæ passim pro legitima, synceraq; circumferunt impostores. Quamobrem eorum sententiam minime improbandam censemus, qui nil aliud esse Lemniam terram putant, quàm bolium Armenium, qui officinis septastariorum Orientalis cognominatur: præsertim quòd certò compererim, bolum hunc non aduehi ex Armenia, ubi legitimum sincerissimamq; Armenium lutum nascitur, sed tantum ex insula Lemno, ex eodem sanè colle, cuius meminuit Galenus. Siquidem Armenium lutum, quod bolum quidam uocant, præterquam quòd ex Armenia ad-

40 ferri debeat, si Galeno medicorum principi credimus, colore est pallido ochræ instar, non autem impensè rubro. Id quod ipse Galenus libro nono simplicium medicamentorum in Samia terræ mentione testatur, his uerbis. Cæterum durante hac immani, & graui pestilentia, ex Armenia ea, quæ Cappadociæ finitima est, data nobis est terra, etiam siccantior, colore pallido. Lapidem qui donarat, non terram appellabat: promptissimeq; in leuorem soluitur, ceu etiam calx: sic enim uidelicet nuncupo petram combustam. Verum uti nec in illa arenosum quippiam admistum est, ita nec in Armenia. Nam posteaquam in mortario pistillo comminuta est, adeo est leuis, nec plus est lapidea, quàm aut calx, aut Samius aster: tametsi non æquè ut aster leuis est. Itaq; illo etiam magis conspissata est, minusq; aëria: quàm obrem opinionem, ac phantasiam præbet ijs, qui negligentius intuentur, quasi lapis esset. hæc Galenus. Ex quibus sanè perspicuum fit, quòd Armenia terra, siue lapis, uel lutum, ab Armenio bolo orientali uulgò uocato, quàm maxime distidet. Atqui, ut fraus, & impostura detegatur, atque palàm fiat, non est silentio dissimulandum, quòd qui Lemnum incolunt mercatores, cùm sciant Armeniam terram ad nos non aduehi, lucri proinde dulcedine allecti, ex una tantum terra duas conficiunt. Quippe sincerissimam terram Lemniam extra insulã Constantinopolim compor-

Lemniz terræ uires.

Lemnia terra quid censetur.

Fraus, & impostura detecta.

tant, & pro Armenia uendunt, emptoribus suadentes eandem eò ex Armenia comportari. Quam uerò in Lemno pro Lemnia exhibent, ut colore ab altera differat, eam cuidam albæ terræ inibi nascentis admiscet: quo fit, ut longè minus quàm sincera rufescat. Hanc itaque legitimæ sphragidis loco supponunt, hisce adulterijs permistam: quam etiam sigillis obsignant, ut inde imposturæ maius lucrum accedat, signo magis, quàm medicamento fidentes. Ceterum cum hæc impostura à pluribus modò deprehensa sit, qui fraudem non ignorant, relicta uulgaribus medicis, quæ obsignata conuehitur, ubi Lemnia sphragide sit opus, Armenium bolum falso uocatum sumunt, præstantissimū scilicet. quòd pro certò habeant, hunc legitimam esse sphragidem Lemniam, quam miris laudibus extulere ueteres ad uenena, & uenenosorum animalium ictus. Quare inuigilent diligentissimi medici, quibus cordi est hominum salus, ne hac in re decipiantur, cum perdifficile sanè sit (ut libro primo de antidotis memoriæ prodidit Galenus) synceram sphragidem cognoscere ab adulterina. Verum quandoquidè in ARMENIÆ terræ sermonem deuenimus, non alienum fuerit, eius etiànum uires referre ex Galeno, qui eas loco nuper citato in simplicium medicamentorum censu subdidit, sic inquit. Armenia terra, quòd summè desiccet, ad dysenterias, & uentris profluvia, tum sanguinis expuitiones, & catarrhos, ad hæc ad putrescentia oris ulcera in primis competit. Quin & eos magnificè iuuat, quibus ex capite in thoracem fluxio decumbit: quamobrem illis, quibus ex tali occasione asidua difficilis est anhelitus, ualidè prodest. Sed & eos, qui phthoè laborant, adiuuat: ulcus enim eorum desiccet, ut haud etiam tussiant, nisi in uictu peccetur non leuiter, aut ambiens de repente ad intemperiem recidat. Ac mihi uidetur, quòd sicut in fistulas sæpe conspeximus, non in alijs partibus duntaxat, sed in ipso etiam ano, ut citra collyrij immisionem, quòd sordem, aut callum auferret, ipso duntaxat exiccante medicamine, contraberetur, ac clauderetur; ita quoq; in pulmonis eueniat ulcere. Siquidem & ipsam ab exiccantibus iuuari medicamentis perinde conspicitur, utique cum medicare est, non admodum magnum. Itaque uisi sunt quidam eorum, qui talia habebant, prorsum esse liberati. Ac quidam, qui Roma in Libyam talem ob causam profecti sunt, planè se sanos esse credidere: & sanè usque ad annos aliquot inculpate transigebant: postea uerò cum non pari degerent cura, & cautione, reditus morbi apparuit. Hos ergo, ut dixi, bolus Armenia euidenter adiuuit. Quin & eos qui Romæ agunt, qui asiduo difficultate spirandi discruciantur, magis etiam. Porro in magna hac peste, cuius eadem facies fuit, atq; eius, quæ Thucydidis memoriæ græsa fabatur, quotquot hoc medicamen bibere, celeriter curati sunt. At quibus non profuit, omnes interiere, scilicet etiam nec alio quòuis iuuarentur. Vnde colligitur, quòd ijs duntaxat non fuerit auxilio, qui planè erant incurabiles. Ceterum bibitur ex uino consistentia tenui, modicè diluto, si aut planè febris careat, aut leuiter ea teneatur: sin grauius febriat, admodum aqueo. Non tamen calore uehementes sunt febres pestilentiales. Porro de ulceribus resicari postulantibus quid attinet dicere, quantam uim habeat bolus hæc Armenia. Liberum est autem utcumque appellare uelis, siue lapidem, ut is qui mihi donauit: siue terram, ut ego; quandoquidem humidis rigari patitur. Habitus de Armenia bolo Galenus. Sed quoniam Lemnia sphragis, & Armenia terra, quòd uenenis maxime resstant, mihi in mentem redegerunt lapidem, quem Arabes suo idiomate Bezabar uocant, & contra deleteria medicamenta miris admodum laudibus celebrant, hic locus opportunus nobis uisus est, in quo de huius lapidis historia, ac uiribus aliquid differamus. Lapis itaque BEZABAR, Mauritanorum testimonio, antidotum est omnium præstantissimum, sua speciali dote, contra omnia in uniuersum uenena: utpote qui non modò haustus; sed etiam adalligatus, ita ut nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia superet uenena. Lapis hic plurium est generum, nempe flauus, puluerulentus, qui ex albo uirescat. Præstantissimus est flauus, deinde puluerulentus. Verum enim uero diligenter inspicere oportet, ne impostorium fallacijs decipiantur, qui hos lapides inquirunt. Sunt enim nonnulli alij lapides, qui hos facie representant, sed uiribus nullis præditi. Hunc Rasis experimento ductus, miris extulit præconijs, ita de eo scribens. Lapis Bezabar est mollis, colore flauo, sapore nullo. Cuius peculiari uis est, ut uenenis omnibus aduersetur. quandoquidem ego contra haustum napellium hoc lapide usus sum felici admodum successu. Erat autem hic colore flauo albicante, leuis, & luminis modo splendens. Equidem certò testari possum (hoc enim pluribus experimentis compertum habeo) lapidem hunc longè magis præstare aduersus deleteria uenena, quàm cetera non modò simplicia huiusce facultatis medicamenta; sed etiam theriaca dicta, & alia quæuis antidota. Subdit præterea Abdalarach. Lapidem, quem uocant Bezabar, iam ipsi uidimus apud filios Almirama custodis legis Dei: pro quo lapide is magnificam, ac propè regiam ædem Cordubæ rependit, initio belli. Lapis hic (ut diximus) ita uiribus contra uenena omnia pollet, ut non solum haustus duodecim granorum pondere; sed uulneri impostus à mortiferis quibuscunq; feris ictos, statim liberet, ueneno sudore expulso. Idem pariter iuuamenti adfert, si ore aliquo tempore sugatur. Verum lapis hic inuentu difficilis fuerit, quòd non desint paribus notis lapilli, qui tamen nullam uim habent aduersus uenena. Sunt etiam, qui memoriæ prodiderint, in ceruorum oculorum angulis lapidem gigni, uiribus Bezabar prædicto haud absimilem. Aiunt enim in orientali plaga ceruus longo senio confectos serpentes deuorare, quorum esu (si uera scribunt) reuiuescunt. At ueneni superandi causa, serpentibus deuoratis, in fluuiorum aquis ceruus illos mergi tradunt, capite tantum extra aquas exerto. Iis autem sic permanentibus, humorem quendam lentum ab eorum oculis deflui, qui tandem solis ardoribus in lapillos inibi concreuit, glandis imaginem referentes. Hic itaque lapis ipsis è fluminibus egredientibus, ab eorum oculis (ut aiunt) statim decidit in humum: ubi ab ijs facile reperitur, qui rem omni diligentia obseruarunt. Sed an hæc historia uel fabula dici mereantur, rerum naturalium studiosis, & peritioribus iudicandum relinquimus. Terra Græcis λιμνία γη, seu λιμνία μέλιτος, & σφραγίς; Latinis Lemnia terra, Lemnia rubrica, & Lemnium sigillum nominatur: Arabibus, Teri machtim seu Thim machtum: Italis, Terra Lemnia: Hispanis, Tierra sellada.

Armenia terra seu boli uires ex Gal.

Lapis Bezabar historia, & uires.

Lapis in oculis ceruorum natus.

Nomina.

ATRAMENTVM sutorium genere quidem vnum & idem est, molle, & concretum: sed in specie differentias tres habet. Vnum nanque humoribus stillatim in cuniculos quosdam colatis, con-
 crefcit: quare ab ijs, qui Cypria metalla conficiunt, stillatitium appellatur. Petesius ipsum pinarion
 vocat: alij Italaëcticon, id est, stillatitium. Alterum simplici ratione fit in speluncis: postea transfu-
 sum in excauatos scrobes, concrementum capessit, quod pecton, id est, concretitium, propriè no-
 minatur. Tertium dicitur coëctile, & in Hispania fieri solet: sed inutile, ac inualidissimum esse con-
 stat. Ratio parandi hæc est. Aqua madefactum decoquunt, mox in piscinas transfundunt, & residere
 patiuntur. Hoc certis diebus coalescit, in complures formulas digestum, tesserarum speciem red-
 dentes, quæ racematim inter se cohærescunt. Optimum esse creditur cœruleum, graue, concretum,
 translucens: cuiusmodi stillatitium est, ab alijs lonchoton nominatum. Proximum concretitium.
 Coëctile uerò ad insectus, & denigrationes, aptius cæteris esse compertum est: sed ad medicinæ usum
 inualidius esse, experimenta docent. Valet adstringere, calcæcere, & crustas inducere. latas uentris
 tineas necat, drachmæ pondere deuoratum, aut cum melle linctum: uomitus ciet. aduersus hausta
 fungorum venena, ex aqua potum auxiliatur. purgat caput aqua dilutum, & in vellere naribus infil-
 latum. Vritur, vt paulò post in mentione chalcitis ostendemus.

- 20 **CHALCANTHVM**, quod Latini Atramentum sutorium uocant, quoniã nitri modo pelluceat, Itali Vitreo
 lum nominant. Duo eius genera in Hetruria. Vnum fossile, per sese in terræ uisceribus concretum, quod uulgò ap-
 pellant Coppa rosa. Alterum factitium, cuius passim est usus, insectoribus expetitum. Præstat hoc plus, minúsue tam
 pro regionum, locorum, ac cœli dispositione, quàm ipsius fossilis materiæ, à qua arte conficitur. Veruntamen com-
 pertum est, Romanum cognomento (quanquam colore constet diluore) cætera factitij genera præcellere. Secun-
 dum locum obtinet Cyprium, tanetsi huic apud antiquos palma. Quod autem è Germania adfertur, omnibus in Ita-
 lia infirmius habetur: sed quòd sit colore cœruleo, nonnullos fallit. Cæterum chalcanti materiam, quoniam gustanti-
 bus linguam uellicet, aspero, adstringentiq; sit sapore, putauerunt quidam sulphureis, ferreis, ac æreis constare qua-
 litatibus, quinetiam aluminis, nitri, salisq;. Chalcanti uena, quæ foditur in agro nostro Senensi pluribus sanè locis,
 præfertim maritinis in syluestribus plerunque uallibus, terrea potius, quàm saxea uisitur, colore subcinereo, macu-
 lis nonnullis respersa, quarum aliæ ferri rubiginem, aliæ æruginem, colore referunt. Hæc dum foditur, foetidum, gra-
 ueolentemq; halitum eructat, sulphuris ferè instar. quan ob causam in conclusis, concameratisq; cuniculis nusquam
 foditur, sed aperto undiq; cœlo. Quippe si in subterraneis foderetur speluncis, metallorum modo, ob acerrimum,
 foetidissimumq; uaporem, fossiles noxio concluso spiritu facile interirent. Effossam itaq; chalcanti uenam in aceruum
 in longitudinem protrahunt, quandam super arcam exaggerant, ubi aperto cœlo sex ad minus mensibus, imbribus,
 roribus, priuinis, solibusq; die noctuq; macerandam relinquunt: quo tempore statutis quibusdam diebus lignonibus,
 & rastris aceruum dilacerant, subuertuntq; & iterum in eandem congerunt aceruationem, ut facilius hæc imbribus
 maceretur, coquaturq; solis ardoribus. Post hæc tectum aceruo superponunt, ne amplius in posterum pluuijs dilua-
 tur, neque solibus plusquam par sit, inarescat: & ita alijs sex mensibus materiam hanc fermentari patiuntur. Eli-
 gunt deinde locum, quo facilius è propinquis fluuijs, uel fontibus ducantur aquæ: ibiq; sub constructo tecto foditur al-
 ueus, qui ligneis asseribus, uel lateribus, & calce adeò stipatur, ut indita intus aqua nullo pacto prolabi possit. In
 hunc igitur alueum purissimam aquam deducunt, cui demum tantum illius chalcanti materiæ addunt, quantum huic
 negotio addicti ministri satis esse censent: postea miscent aliquo tempore ligneis quibusdam instrumentis ad id paratis,
 quousque aqua in se omne quod inest chalcanti receperit: deinde excrementa subsidere sinunt, donec aqua chalcanti
 prægnans claritatem concipiat. His peractis foramina quædam prope aluei fundum in latere facta, recluduntur:
 & inde exillens aqua in magnum excipitur receptaculum. Hanc itaque sumunt, & in plumbeos alueos conijciunt
 (cæterea enim metalla ab ea eroduntur) fornacibus quibusdam superpositos, & igne subdito feruorem excitant,
 statutis horis. Demum ferri frustum immittunt, uel æris: siquidem aiunt chalcantum nunquam concrefcere, nisi
 huiusmodi imponantur metalla, quæ iniecta paruo tempore colliquescunt in aquam. Postquam autem debito tempore
 coxerint, ignem quam primum è fornace eximunt, permittuntq; quiescere decoctum, quousq; egelidum reddatur, ne
 plumbeus alueus, eo sublato, fornacis calore colliquesceret. Omnibus itaq; tepesactis, decoctam materiam eximunt,
 & in alucolos quosdam ligneos digerunt, ubi tandem concrefcit, aluminis rupei modo, sitq; chalcantum. Si uerò
 aliquid superfit decocti, quod concrefcere nequeat, id totum iterum recoquunt, eadem seruata ratione. Sed longè ali-
 ter olim fiebat Cyprium chalcantum, de quo Galenus libro 1 x. simplicium medicamentorum, in hunc modum scri-
 bit. Forte fortuna & chalcantum in chalcitin transire conspexi. Asportau enim ex Cypro & huius medicamenti
 ingentem copiam. Extinum eius omne post annos plus minus uiginti chalcitis effectum est, intima eius parte chalcanti
 speciem seruante. Quamobrem & usque in hunc diem quod sic mutatur, asseruo, obseruans dum ad imum usque
 uno quoque anno procedat mutatio, ceu chalcitidis in misy, ut est ante postum. Cæterum mirari subit de hoc medi-
 camento, quo pacto uehementissimæ adstrictioni admista est caliditas non infrenua. Constat ergo quòd omnium ma-
 ximè condire, seruareq; carnes humidis potest, nimirum caliditate humiditatem absumentis, atq; adstrictione substan-
 tiam contrahens, atq; constipans: hoc enim opere nonnihil etiam humiditatis ipsius exprimit. Constringit uerò, de-
 siccatur, atq; contrahit in sese totius substantiam carnis. Porro quo tempore in Cypro diuersabar, hunc in modum me-
 dicamen-

Chalcãthi ge-
 nera, & histo-
 ria.

Chalcãthi ui-
 res, & historia
 ex Gal.

Chalcãthi
 uires

dicamen-

dicamentum hoc colligi conspexi. Domus erat magna quidem, non tamen alta, ingressui in metallum obiecta. Ad parietem autem domus sinistrum, qui erat ingrediētibus ad manum dextram, effossus erat specus in continentem collem, ea latitudine, ut tres sese uiri in eo contingerent, tanta uerò altitudine, ut uirò summè procero recto liceret incedere. Specus hic decliuus quidem erat, sed non planus, & multis locis præruptus. Porrò ad finem eius quasi in stadium porrecti, lacus erat aquæ uiridis, & crassæ tepentis plenus. At in toto descensu calor similis, qualis in primis balneariæ ædibus percipitur: quas, quòd in eis corpora præmoliri soleant, promalacteria appellare consueuerunt. Aqua uerò quotidie guttatim ex pertuso colle destillans, quatuor & uiginti horis diei, ac noctis colligi assolet ad amphoras Romanas quasi octo. Eam aquam uincti quidam in urnas quasdam quadratas fictiles in domo ad ingressum posita sitas, efferebant, in quibus paucis diebus concresecbat fiebatq; chalcantum. Mibi uerò ubi ad terminum effossi specus descendissem, ubi uidelicet tepida hæc, uiridisq; aqua colligitur, aëris odor uisus est suffocans, & toleratu difficilis, chalcitum, æruginemq; redolens. Hæc aqua quoq; gustu præferebat qualitatem eiusmodi. Ea propter, & nudi, et cū festinatione amphoras uincti exportabant, nec longiorem illic moram perferre poterant, sed celeriter recurrerant. Accensi autem erant mediocribus in specu interuallis lychni, qui nec ipsi longo tempore durabant, sed celerrimè extinguebantur. Hunc ergo specum pedetentim excauatum multis annis ab ijs tunc audiui. Hæc enim, inquebant, aqua uiridis, quam uides ex colle in lacum manantem, sensim se ipsa minor effici solet. At ubi prope adest ut desinat, rursus uincti, quod continens est ipsius collis, perfodere pergunt: euenitq; aliquando olim, ut subito quicquid perfossum esset, concideret, omnesq; ad unum occideret, ac totam uiam corrumpere. Id ubi fit, alio forā inini fodiendo eousque insistent, quoad rursus aqua illis adsit. Hæc habui, quæ tibi de chalcantio exponenda censerem, & sanè fortasse non necessaria, ceterum quæ scire præstaret, quàm ignorare. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum sorceos, chalciteos, & misyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hæc de calcanti historia Galenus. Ex quibus palam fit, aquam uirescentem illam, quæ è monte in speluncam continuo stillitidie defluebat, nil aliud extitisse, quàm aquam, annuis imbris in montem illum delapsam. Quandoquidem eum ob sulphureos, metallicosq; uapores, uniuersa montis moles raris effecta, undiq; innumeris meatibus scateret, non sanè mirum uidetur, si tractu tēporis laberetur in inuim, secumq; sulphureis, bituminosis, alijsq; metallicis ignibus in terræ uisceribus conclusis: adeo ut tandem in cauernā illam descēdens, nature opera id fuerit assecuta, quod factitium chalcantum arte consequitur. Eam igitur ob causam in quadratæ uasis extrā paratis proiecta ea uiridis aqua, in chalcantum coibat nulla adhibita coctionis ratione. Quinetiam opus non erat ferrum, uel æs in eam iniicere liquandum, ut concreseceret, quemadmodum in factitio fit chalcantio. quippe quòd dum per ararij montis meatus laberetur, æris innumera ramenta secum deferebat, quæ chalcitidis, & misyos, uel ab ipsa aqua contracta, in eandem liquecebant, argumento quòd æruginis modo uiridi esset colore. Ob id itaq; statuendum fuerit, Cyprium chalcantum concretum esse medicamentum ex chalciti, misy, sory, & ære conflatum. Id quod manifestè declarat Galenus, cum ait. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim, metallum sorceos, chalciteos, et misyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atq; abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hoc ego quoq; maximè obseruari in quibusdam chalcanti fodinis in Tridentino agro, ubi chalcitin, misy, soryq; non ambigimus reperiri copiosa. Sed cum hæc non animaduertisset Brasauolus, uir alioqui huius ætatis clarissimus, dum imprudentiæ Galenum accusare contendit, eius sanè seipsam magis accusat. Quandoquidem ubi Galenum sibi examinandum proponit, eo scilicet loco, in quo scribit chalcantum è Cypro se aduectū, tractu temporis consensescens, factum esse chalcitin, dicit & factitium uulgarè nostrum illud idem efficere: ueruntamen si in aqua resoluatur, iterum in chalcantum concresecere, quòd manifestè indicat in ueram non transiisse chalcitin: asserens hoc non expēdisse Galenum. Verum in hoc uidetur Brasauolus Galeni uerba haud rectè percipisse, cum inquit, quòd aqua, ex qua Cyprium fiebat chalcantum, terram uniuersam diluebat, è qua chalcitis, misy, soryq; fiebant in terræ uisceribus. Siquidem nil aliud dixisse uoluit Galenus, quàm quòd chalcantum esset chalcitis aqua dissoluta. Nam si chalcitis sponte proueniens in aqua resoluta chalcantum efficitur, mirum sanè non est, si ea quæ tractu temporis fit ex chalcantio, eundem præbeat effectum. Neq; his obstat, quòd quis dicat Cyprium chalcantum non solum ex chalciti fieri, sed ex misy simul, & sory. Quandoquidem (ut in proximo commentario dicemus) tria hæc chalcitis, misy, sory, ex ipsius Galeni sententia, eiusdem tum generis sunt, tum etiam facultatis. Chalcantium sponte, & per se in terræ uisceribus conflatum, uisu sanè puleberrimum misy nuper ad me Tridento Martinus Guiddotinus diligens peritusq; pharmacopola, in plures laminas per uniuersam massam dissectum à misyos laminis aureis scintillis fulgentibus, quæ illas unam ab altera diuidunt. Quod sanè maximum præbet indicium, chalcantum hoc nil prius extitisse, quàm chalcitin, quæ Galeno teste, misy semper superstat. Ceterum illud nil miri nobis adfert, quòd commendauerit Dioscorides chalcantum potum ac deuoratum ad latas alui tineas, & ad fungorum uenena, etsi medicamentum erodens, & septiciæ facultatis habeatur. Siquidem ad eosdem, & alios usus hoc tempore non modò chalcantum ipsum quidam potui exhibent in pestilentia; sed etiam eius oleum, quod chymistæ uitreis organis magna ignium uel ab ipso chalcantio eliciunt, nullo sanè incommodo. Qui illud in peste propinant, quod uulgò uocant Coppaprosa, in aqua rosarum dissoluunt, et iterum cogunt, reiteratis tribus, aut quatuor uicibus: dantq; obolum, uomitum concitantes. Quod Græci χαλκάνθρον, Latini quoq; Chalcantum, & Atramentum sutorium uocant: Mauritanii, Calcantum, Calcant, Calcand, seu Alcalcadis: Itali, Vetriolo: Germani, Kupfer uasser: Hispani, Caparosa: Galli, Coperose.

Brasauoli uana accusatio.

Nomina.

Χαλκίτης

Χαλκίτις. CHALCITIS.

CAP. LXXV.

CHALCITIS præfertur similis æri, friabilis, nec lapidosa, nec inueterata, intercurfantibus oblongis venis, splendentibusque. Huic absterforia vis inest, excalfaciens, & crustas vlceribus obducens: purgat, quæ oculis, & eorundem angulis hærent. In genere leuiter erodentium est. Ad igne sacrum, & vlcera, quæ serpunt, efficax est. Sanguinem è vulua, & naribus erumpentem, cum succo porri sistit. Gingiuarum vitia, depascentia vlcera, tonsillasque eius farina compefcit. Vsta, & cù melle trita oculorum medicamentis longè vtilior redditur. Callum genarum, & scabritiam absumit, abstergetque. Fistulas tollit, collyrij modo in eas adacta. Fit ex chalcite medicamentum, quod Pforicon vocant, duabus eius partibus, cum vna cadmiæ additis, & ex aceto tritis. oportet autem in fictili obruere simo diebus quadraginta, per Caniculæ ardore: sic enim fit acrius. idem quod chalcitis potest. Alij pares vtriusque portiones in vino terunt, & eadem prosequuntur. Vritur chalcitis fictili nouo, viuus carbonibus superposito. Modus autem vstionis in humidioribus est, dum ipsa chalcitis bullas excitare desierit, & perfectè inaruerit: in reliquis verò, dum mutata in floridum colorem fuerit, & sanguineum aut miniatum colorem contraxerit, tum demum eximenda est. Insidens autem spurcitiæ statu expellenda, mox reponenda. Torretur etiãnum perflatis carbonibus, usque dum luteo colore pallefcit: aut fictili subditis candentibus prunis, subinde versata, donec igni conflagret, & colorem mutet.

Pforicon.

Μίση. MISY.

CAP. LXXVI.

MISY assumendum natione Cyprium, auri simile, durum, quod friando auri colorem imitatur, & stellæ modo splendet. Vim habet, & vstionem, cum chalcitide eandem, præterquam quòd pforicum ex eo non conficitur, excessus, defectusque ratione tantùm differens. Aegyptium autem cæteris præstat, utpote quod efficacius habeatur, sed ad ocularia medicamenta multò supradictò inferius.

Μελαντηρία. MELANTERIA.

CAP. LXXVII.

MELANTERIA geminæ est originis. quædam in faucibus cuniculorum, quibus æs eruitur, salis modo concrefcit. Alia verò in summa facie supradictorum locorum coit, quæ terrena est. Qui- netiam inuenitur in Cilicia, & alijs quibusdam regionibus, fossilis quædam. Præstat quæ sulphuris colorem trahit, læuis, pura, æquabilis, & quæ contactu aquæ confestim nigrescit. Vim causticam eam obtinet, quam & misy.

Σόρυ. SORY.

CAP. LXXVIII.

SORY existimarunt aliqui melanteriam esse, aberrantes: siquidem sui generis est sory, ei non absimile. Verùm forei uirus inest graue, & nauseam mouens. Inuenitur etiam in Aegypto, & alijs quibusdam regionibus, ut in Libya, Hispania, & Cypro. Præfertur Aegyptium, quodque frianti nigrius apparet, in multa foramina dehiscens, subpingue, insuper adstringens, & olfactu deuorationeque magnum uirus olens, ita ut stomachus in uomitiones effundatur. Quod autem friatum scintillas misyos modo non emittit, & alterius generis esse, & inualidum, censendum est. Vim, & vstionem supradictis similem habet. dolori dentium cauernis inditum medetur: eosque labantes firmat: ischiadicis ex uino infusum auxiliatur: illitum cum aqua, uaros extinguit. Medicamentis admisceetur, quæ capillos denigrant. Hæc autem serè omnia, & alia, quæ vstionem experta non sunt, perustis ualidiora esse existimantur: præter salem, & uini facem, nitrum, calcem, & consimilia, quæ cruda remissiora sunt. combusta enim uiribus efficaciora redduntur.

CHALCITIS, Misy, & Sory, longis iam seculis latent, adeò ut perpauca, uel potius nulli sint in Italia, qui hæc legitima se uidisse affirmant. Et quamuis ego iandudum pluribus in specubus, cauernisq; ubi eris uena foditur, diligenti- sime inuestigauerim, atq; nullum ex his, præter melanteriam, fuerim consequutus; hoc tamen anno Misyos frustum sanè pulcherrimum, aureis emicans scintillis, quin & Chalcitidis, & Soryos, quibus etiam chalcantum ad- diunctum erat, misit ad me Tridento Martinus Guidottinus pharmacopola rei herbariæ, & metallicæ studiosus. In- uenta autem hæc sunt in quibusdam chalcantibi fodinis in Tridentino agro, quibusdam montibus non longè à Leuigo pago. Verùm legitimam Melanteriam iandiu inuenimus in compluribus metallorum tumulis. Porrò putat Misa Bra- sauolus, medicus nostri temporis celebris, chalcantum nobis Romanum uocatum, uerum esse Misy, quod tamen ueritati, & rationi maxime repugnare uidetur. Quandoquidem præter id quòd aurum colore minime imitatur, mi- nusque cum frangitur, aureis fulget scintillis, sed uitream tantum refert substantiam, palam certè omnibus est, Ga- leni testimonio, Misy factitium non esse medicamentum, sed sponte & per se factum in terræ uisceribus. Ipse enim

Chalcitis, mi- syos, foreos, & melanteria consider.

Brasuoli error.

libro

libro 1 x simplicium medicamentorum, de chalcantio scribens inquit. Memineris autem, quod ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum foreos, chalciteos, & misyos. ut ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, chalcitis, & misy: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodiūm, & diphryges. Præterea idem de sory, chalcitide, & misy differens testatur (ut latius inferius patebit) dum in eorū ingrederetur metallum, quasdam intus se conspexisse ueluti zonas, alias super alias in longum porrectas, numero tres: quarum infima erat ipsius foreos, super quam erat altera chalciteos, suprema uerò misyos. Id quod manifestè ostendit, tria hæc sponte in terræ uisceribus fieri, non autem ullo artificum ingenio, ut Romanum chalcantum fieri nemo non intelligit. Constat præterea nullā factitij chalcanti speciem esse posse misy, quod scripserit Galenus chalcitin transire in misy, non autem misy in chalcitin. Idcirco cum Galeni testimonio, & uulgari experientia omnibus perspicuum sit, non tantum Romanum chalcantum, sed omne, cuiuscunque generis tractu temporis degenerare in chalcitin, nullo pacto fuerit censendum, Romanum chalcantum esse misy. Unde rectius fortasse dicere potuisset Brasauolus, chalcantum foreos magis speciem referre, quam misyos. Nam (si tantæ autoritatis apud doctissimos quosq; medicos fuerit Galenus) quem admodum chalcitis uertitur in misy, ita & sory transit in chalcitin. Sed ut omnibus huiusce facultatis studiosis hæc admiranda naturæ uis clarius innotescat, audiant, quæso, Galenum de re hac differentem lib. 1 x. simplicium medicamentorum his uerbis. In metallo Cypri, cuius modò mentionem feci, in montibus Solorum, domus erat ingens, cuius ad parietem dextrum, sed ad nos utiq;, qui ingrediebamur, sinistrum, introitus erat in ipsum metallum, in quo quasdam conspexi in longissimum porrectas ueluti zonas, alias super alias numero tres: infima erat ipsius foreos, super quam erat altera chalciteos, suprema misyos. Cæterum id temporis præfectus metalli his commostraris: Sicut, inquit, nunc aduenis in cadmiæ fornacariæ inopia, ita horum trium admirandas has uides diuitias. Itaque ego cum eius multum accepissem, primū quidem in 20 Asiam, deinde Romam attuli, & usque modò habui, elapsis iam annis plus minus triginta. Et sorte quadam absolutum fuit hoc opus ad usque octauum librum, ante annos uiginti, nec adiectus fuit nonus hic, partim quod lapides quosdam nondum conspexissem, partim ob alia negotia, quæ mihi interea temporis obuenerunt. Nunc autem cum nonum hunc librum cæteris addere pararem, interea fortè fortuna mihi accidit res spectatu longè pulcherrima, ac si quisquam eo studio, ac industria magno cum artificio effecisset. Nam cum misy opus haberem, ad medicamen quoddam præparandum, bolum eius accepi, quam ferè plena manu teneas, qualem sanè consistentiam misy non admodum solet habere, cum in parua fistula diuidatur. Miratus itaq; insolitam eius condensationem, bolo facta extimum quidem misy circumquaq; reperi, eius quod intus erat, uelut efflorescentiam. Porro sub eo inter chalcitin uidelicet, & misy, quiddam erat medium uergens ex chalcite ad misy, ex dimidio iam commutatum: principio enim bolus fuerat chalciteos: cæterum quod in alto erat, perfecta erat chalcitis, nullam dum alterationem experta. Hoc igitur ubi uidissem, 30 cogitatione repetens, & in metallo ita super chalcitin nasci ipsum misy, ut ærugo super æs, in mentem subijt inspicere, quod seruabatur adhuc apud me reliquum ipsius foreos, nunquid & ipsum ullam accepisset mutationem in chalcitin: & nonnihil certè apparuit suspicionis, ut uideretur & ipsum fortè longo tempore mutationem in chalcitin posse accipere. Itaq; mirum non est tria hæc medicamenta eiusdem genere facultatis esse, sory dico, chalcitin, & misy, tenuitate, & crassitudine partium inter se diuersa. Crassissimum enim est inter ipsa sory, tenuissimum, misy, median utriusq; facultatem habet chalcitis. Adurunt uniuersa hæc tria, & escharas quas uocant, efficiunt. Attamen etiā si urant, nonnihil quoq; adstringunt. Cæterum misy admotum carnis duris, minus chalcite mordicat, tametsi ea non minus sit calidum: uerum id habet, quod tenuium partium essentia sit. Porro cum utraq; hæc in decoctionibus fundantur, & magis chalcitis, quam misy; sory tamen non liquefit, nimirum quod lapidosius sit, ac uebementius compactum: sicut rursum misy, quia à cogenito calore elaboratius est, ac proinde siccus chalcite, idecirco merito 40 quoq; ægrius liquefit. Et libro 1111 de compositione medicamentorum per genera, idem Galenus ita scribit. Misy, & sory, ut didicistis, chalcitidi genere cognata sunt, ex una ut dicam radice producta, tenuius tamen apparet misy, ac minus mordax & urens, crassius sory est, & utroque siccatur imbecillius. Χαλκίτις ut Græcis, ita etiā Chalcitis Latinis dicitur: Arabibus, Colcotar, seu Cholcotar: Italis, Chalcitis. Μίσυ uerò Græcè, Misy item Latine uocatur: Arabicè, Zeg, siue Zagi: Italicè, Misi. Quæ deinde Græcis μελαντερία, Melanteria pariter Latinis appellatur: Arabibus, Bitirias, & Maltina: Italis, Melanteria. Quod denique σῶρυ Græcè, sory similiter Latine dicitur: Arabicè, Surie, Alsurie, seu Alsuri: Italicè, Sori.

Misyos, & cognatorum historia, & uires ex Galeno.

Nomina.

Διφρυγῆς. DIPHYRGES.

CAP. LXXIX.

DIPHYRGIS tria genera esse creduntur. Quoddam enim metallicum est, quod in Cypro sola gignitur: lutosum nanque extrahitur, ex luto cuiusdam inibi specus: extractum sole ficcat, mox circumpositis sarmentis vritur. diphryges ideo uocatum est, quod & à sole, & à sarmentis vritur, arefcatur, & ferme torreatur. alterum perfecti æris quasi subsidens fax est: siquidem post frigidæ aquæ offusionem, ut suprâ rerulimus, cum de flore æris differeremus, sublato ære, fornacum ima parte cohærens id genus inuenitur, & adstrictionem, & gustū æris habens. Tertium sic fit. Lapidem pyriten, ut calcem multos dies cremant in camino: cumque colorem rubricæ contraxerit, eximètes recondunt. Quidam tradunt hoc ex sola materia, quæ lapidem æris gignit, fieri: quando in dictis arcibus affata, & in scrobes tumulata peruritur. tunc enim ambientem scrobis locum comprehendit, & exëpris lapidibus nihilominus inuenitur. Præfertur, quod saporem æris reddit, æruginisque, adstringens, & vehementer exiccans linguam: quod sibi exusta ochra non vendicat, quæ cremata diphrygis vice

vice uenit. Vis eius adstringere, perpurpare, extergere, siccare, excrementia consumere, vlcera serpentia, & quæ cacoëthe vocant, ad cicatricem perducere. Suppurationes terebinthina, aut cerato exceptum discutit.

DIPHRYGIS genus illud, quod perfecti æris quasi subsidens fæx est, post frigidæ aquæ offusionem, ut Dioscorides inquit, sæpe ac sæpius uidimus in ærijs fornacibus, Tridentino agro, & comitatu Tirolensi, ac inde etiam nobiscum detulimus. Sed quod è luto in Cyprio illo specu foditur, uriturq; sarmentis: quod item è pyrite lapide calcis modo exusto conflatur: quod demum ex sola æris materia fit, cum in æreis assatur, & in scrobes translata peruritur, hæcenus mihi uidere non licuit: nec eorum, quod sciam, speciatim meminit Galenus. qui libro IX. simplicium medicamentorum de Diphryge in hunc modum disseruit. Diphryges mistam habet tum qualitatem, tum facultatem: habet enim in sese quiddam & mediocriter adstringens, & mediocriter acre. quamobrem ulcerum rebellium optimum medicamentum est. Conuexi autem & huius medicamenti uim ingentem ex Cypri Solis, ubi metallum ab urbe abest, quasi triginta stadijs. Proiectum erat enim in medio spatio ædium, quæ ante metallum extructæ erant, & uici, qui ei subiacet. Cæterum præfectus, ac procurator metalli, id quod post cadmiam reperiretur, esse dicebat inutile: itaque abiecti, non secus atque uistorum in foco lignorum cinerem. Verum hoc mihi ad multa utile factum est medicamentum, tum ad putrescentia oris ulcera, siue per se, siue cum melle, cui detracta sit spuma, tum ad anginam, uidelicet ubi iam per adstringentium medicaminum auxilium constitit, quod influebat. Præterea columellam ubi præsecuissim, ipso solo, & statim, & usque ad cicatricem sum usus: ac frequenter exactè oclusam efficit cicatricem tum huius particule, tum omnium adeo exulceratorum: sic in ulceribus omnibus pudendorum, atque ani. Usus autem similis est in oris ulceribus: siquidem eæ partes eisdem ferè medicamentis gaudent, nimirum calidæ similiter, & humide. Et libro IIII. de compositione medicamentorum secundum genera, sic inquit. Porro diphryges appellatum pharmacum, ulceribus egrè humiditatis uitio ad cicatricem uenientibus aptissimum est: ualidè nanque siccat, et si modicè mordeat. Enimuerò id quoque præter acrem tum qualitatem, tum potentiam uim habet adstrictoriam. Quod Græcis διφρυγῆς, Latinis item Diphryges, Arabibus Diphrygis, Italis Diphryge nominatur.

Diphrygis cōsideratio.

Historia, & uires ex Gal.

Nomina.

Αύριπιγμόν. AVRIPIGMENTVM.

CAP. LXXX.

AVRIPIGMENTVM in eisdem metallis, quibus sandaracha, gignitur. Optimum existimatur crustosum, aureo colore micans, nulli materiæ permixtum, in squamas fissile: quale in Mysia Hellesponti nascitur. Huius duo genera fluxerunt. vnum supra dictum est. Alterum glandis effigie, pallidum, & colore sandaracham imitans, glebosum ex Ponto, & Cappadocia defertur: quod etiam secundum locum tenet. Torretur in testa noua, uiuis carbonibus subiectis, assiduoq; versatur, donec igne flagret, & mutet colorem: deinde refrigeratum, tritumque reconditur. Vim habet adstrictoriam, & erodentem. Crustas cum uehementi uredine, & uolento morfu excitat. reprimat quæ excrefcunt, & capillos euellit.

Σανδαράχη. SANDARACHA.

CAP. LXXXI.

SANDARACHA probatur rufa, & saturatior, & aliena materia uacans, friabilis, cinnabaris colore, sulphuris uirus redolens. Dos eadem, & uisio, quæ auripigmento. Explet alopecias, refina excepta: & scabros ungues cum pice eximit: contra phthiriasin ex oleo efficax est: tubercula cum adipe discutit. Prodest ad narium, orisque vlcera, & cæteras papularum eruptiones cum rosaceo: itè codylomata. Datur ex mulso, purulenta extulsientibus. suffitur quoque cum refina, aduersus ueterem tussim, rapto per fistulam nidore: uocem expedit cum melle delincta: suspiriosis cum refina in catapotio optimè datur.

AVRIPIGMENTVM, & Sandaracha, medicamenta sunt eiusdem tum generis, tum facultatis, nec inter se in alio differunt, quàm quòd alterum magis, alterum uerò minus excoctum fuerit in terræ uisceribus, ubi gignuntur. Unde etiam sequitur, quòd alterum altero tantum uirium tenuitate præstet. Quandoquidem nil aliud est sandaracha, quàm auripigmentum, quod maiori naturæ coctione colorem rubeum contraxit, & tenuius effectum est. Id quod periculo arte factò uerum deprehenditur. quippe si fictili: uel uitreo uase uratur auripigmentum, substratis candidibus prunis, breui (ut mihi pluries experientia compertum est, flammeum, & summè rubens contrahit colorem, perinde ac sandaracha: eoq; magis, quò plus calorifici ignis arte fuerit expertum, quàm ipsa sandaracha naturæ uifuerit affecta. Sandaracham summè rubens uidimus primùm Venetijs in officinis, ubi auripigmentum, & cæteri ueneunt colores pictoribus expetiti. Veruntamen animaduertendum est (ut superius libro primo diximus) quòd hæc illa uulgaris Sandaracha non est, quam Vernicem scriptoriam officinæ appellant: siquidem nil aliud hæc est, quàm gummi iuniperi. Errorrem autem fecere neoterici illi, qui Mauritanorum nomina secuti (ijs enim gummi iuniperini sandarax dicitur) idem gummi sandaracham nominauerunt: ita nomina turpiter confundentes, ut imperitis sæpe grauitè in rebus ipsis errandi præbeant occasionem. Quamobrem ubi in Arabum monumentis, uel eorum, qui Arabicam factionem in omnibus sequuntur, medicamentum aliquod repertum fuerit, quod sandaracham excipiat, de iuniperi gummi perpetuò intelligendum erit: ubi uerò id in Græcis codicibus inuentum fuerit, ea quidem sine contro-

Auripigmenti, & Sandarachæ confideratio.

uersa